

Korunk nemzetközi viszonyai és a békés egymás mellett élés

A nemzetközi helyzet ellentmondásos fejlődése, különösen olyan aggasztó jelenségek megjelenése, mint az egyes államok és államcsoportosulások közötti feszültség növekedése, a bizalmatlanság megnyilvánulásai, a kölcsönös rágalmak és vádak, a hadi készütség fokozása, régi konfliktusok súlyosbodása és újak megjelenése, az erőszakos módszerek újraébredése és az erőszakkal való fenyegetőzés, a világnak befolyási övezetekre való felosztásáért folyó harc kiéleződése veszélyezteti az enyhülés terén az utóbbi években elért szerény eredményeket, ugyanakkor a figyelem középpontjába helyezi a haladó társadalmi erők, az országoknak a döntéshozatalban felelős tényezőire, valamennyi népre háruló feladatokat: az említett negatív és nagyon veszélyes tényezők elleni harc szükségességét az építő együttműködést, az enyhülés megszilárdítását.

Ennek a felelősségnek a fontosságát nagymértékben növeli az a tény, hogy a nemzetközi élet színterén kedvezően alakultak az erőviszonyok a béke, a demokrácia, a haladás számára, és ezzel reális lehetőség nyílt a béke, a biztonság, a szabadság és az összes népek haladásának érdekeivel megegyező új, demokratikus nemzetközi politika megteremtéséhez.

De ez az objektív folyamat nem válik valóra önmagától, automatikusan; csak a haladó társadalmi erők tudatos tevékenységének, a népek olyan határozott harcának eredménye lehet, amely a nemzetközi élet menetét meghatározó objektív folyamatok minél teljesebb megértésén alapszik. Nicolae Ceaușescu elvtárs a Román Kommunista Párt 1977 novemberében megtartott országos konferenciáján mondomta: „Határozottan, szilárdan kell állást foglalnunk a különböző defetista magatartások és a mai világban egyre elmélyülő negatív jelenségek leegyszerűsítésére irányuló próbálkozások ellen, a kérdések elszigetelt, dialektikus kölcsönhatásukat figyelembe nem vevő tárgyalása ellen.”

Pártunknak a nemzetközi viszonyokról alkotott tudományos szemlélete — a világ jelenségeinek dialektikus megközelítése. Ebben a szemléletben, amelyet mind az események, mind a román külpolitikai gyakorlat igazol, összekapcsolódik az emberiség jövőjében való hit a valóság reális felmérésével, a jövőt fenyegető akadályok, veszélyek józan értékelésével.

A dialektikus megközelítés elsősorban a mai valóság, a nemzetközi élet meglévő ellentmondásainak konkrét elemzését jelenti. A leglényegesebb kérdés ezek természetének és működési mechanizmusainak megértése, azoknak a gyakorlati módzatoknak a feltárása, amelyekkel meg lehet akadályozni azt, hogy az ellentmondások konfliktusokká, katonai és „békés” összeütközésekké váljanak, továbbá olyan hatékony utak és eszközök találása, amelyek az egyes államok gazdasági erejétől és társadalmi rendjétől függetlenül — az adott helyzetben — a leghatékonyabban járulnak hozzá a kooperáció serkentéséhez, a nemzetközi biztonság megszilárdításához, a világ összes államai békés egymás mellett éléséhez és együttműködéséhez.

A mai nemzetközi élet ellentmondásainak jellege és alakulása csak azoknak a mély társadalmi és nemzeti átalakulásoknak az alapján érthető meg, amelyek a tudományos-műszaki forradalommal szoros kapcsolatban átfogó jelleget öltenek, kihatnak minden országra és minden népre, az emberi tevékenység minden területére, a nemzetközi élet színterén pedig az erőviszonyok radikális átalakulásához vezetnek. A nemzetközi viszonyok megváltozásának döntő bizonyítéka: a népek mind hangsúlyozottabban juttatják kifejezésre azt az akarukat, hogy felszámolják az imperialista, kolonialista és neokolonialista parancsuralmi politikát, hogy egyszer s mindenkorra maguk birtokolják nemzeti kincseiket, egyedül döntsenek saját jövőjük kérdéseiben, biztosíthassák szabad és független gazdasági, társadalmi fejlődésüket.

Ugyanakkor általánosan elfogadott az a következtetés, miszerint a tudományos-műszaki forradalom egyik legfontosabb eredménye éppen az, hogy a világ a kölcsönös függőségek és feltételezettségek világává alakult, de mindez szükségessé, kötelezővé is teszi az összes országok együttműködését az emberiség nagy problémáinak megoldása érdekében. A kölcsönös feltételezettségek elmélyülése, akárcsak a nemzeti függetlenségi törekvések mind erőteljesebb megnyilvánulása, objektív jelenség. Mindkét folyamat bonyolult összefüggésben alakul, olyan összefüggésben, amely nem zárja ki sem a folyamatokon belüli, sem a közöttük fellépő ellentmondásokat. Ha a két folyamat fejlődése eltérő érdekeket, törekvéseket hoz felszínre, ha kiemeli vagy — bizonyos esetekben — súlyosbítja a nemzetközi rendszer strukturális egyenlőtlenségeit és igazságtalanságait, az ellentmondások kiéleződhetnek, antagonisztikussá válhatnak. Természetes, hogy a mai nemzetközi rendszer még szembeszökő aszimmetriák uralják; az egyik oldalon a fejlett vagy erősen felfegyverkezett országok kiváltságos helyzete, amelyet tovább erősít a gyorsuló fegyverkezési hajszája, a másikon a gyengénfejlettség, a gazdasági-társadalmi elmaradottság. Tekintettel arra, hogy a kölcsönös feltételezettség hangsúlyozódása, a nemzetek függetlenségének megszilárdulása objektíve elkerülhetetlen, az ellentmondások súlyos konfliktusokká válásának megakadályozása csak olyan stratégia alapján lehetséges, amelynek fő célja az államok közötti aszimmetriák fokozatos csökkentése, egy új gazdasági és politikai világrend megteremtése, a nemzetek közötti békés együttműködés megvalósítása. Ilyen stratégiát követel korunk rendkívül változatos és bonyolult nemzetközi élete. A gyökeres társadalmi és nemzeti átalakulások folytán a világ ma különböző társadalmi rendszerű államokra oszlik: szocialista és kommunista társadalmat építőkre, független gazdasági és társadalmi haladás útját járó fejlődő országokra és fejlett kapitalista államokra.

Mindaz szükségesé és sürgőssé teszi a különböző államok közötti összeütkezések elkerülését szolgáló politika előmozdítását. És nyilvánvaló, hogy csak egyetlen, a fenti követelménynek eleget tevő alternatíva létezik: a békés egymás mellett élés, az összes államok cselekvő együttműködése a teljes jogegyenlőség, a nemzeti függetlenség és szuverenitás, az erőszakról és az erőszakkal való fenyegetézésről való lemondás, minden nép azon jogának tiszteletben tartása, hogy bármilyen külső beavatkozás nélkül, társadalmi rendszerétől, nagyságától és erejétől, politikai felfogásától, fejlettségi fokától függetlenül maga döntse el sorsát.

Ez az alternatíva megfelel mind a szocialista, mind a kapitalista államok s egyben az egész világ létérdekeinek, a békére, biztonságra és szoros nemzetközi együttműködésre irányuló törekvéseinek. A nemzetközi kapcsolatok bármely más megközelítése csak ideológiai, politikai vagy filozófiai ellentmondások, államok közötti katonai összeütkezések felé nyit utat, csak akadályokat emel a nemzetközi élet demokratizálódása elé, veszélyezteti az általános biztonságot és békét.

A mai nemzetközi élet ellentmondásainak összességére, a világ népei előtt tornyosuló problémákra a különböző politikai és társadalmi erők képviselőinek válaszában megtalálhatjuk a mai világpolitikában jelentkező törekvéseket is. Lényegében két válaszról van szó. „A probléma — állítja M. Merle professzor — annak ismerete, hogy a rendszer egyes résztvevőinek sikerül-e saját előnyükre kihasználniuk ezeket az ellentmondásokat és ráerőszakolniuk uralkozásukat a rendszer egészére, vagy a rendszer fő résztvevői, közös megegyezés alapján, lemondva egy összeütkezés kockázatáról, egyesíteni fogják-e erőiket a rendszer stabilitását rövid időn belül veszélyeztető, elsősorban demográfiai, gazdasági és társadalmi egyensúlybomlások következményeinek enyhítéséért.”*

Az első lehetőség tulajdonképpen a nemzetközi élet ellentmondásainak a régi, az erők és kényszer módzereivel való megoldását jelenti. Napjainkban, amikor — köztudomású — nem létezik egy olyan hatalmi központ, amely képes akarátát a világra rákényszeríteni, ez az irány leginkább a befolyási övezetek politikájának újjászülésétében, a szuverén államok belügyeibe való beavatkozás politikájában nyilvánul meg.

Természetesen a befolyási övezetekért való harc nem új. Az imperialista politikának állandó kísérője volt és marad, különösen abban az esetben, amikor létezik két nagyjából egyenlő erő. Néha kisebb országok is ilyen útra lépnek, különösen regionális szinten, de a befolyási övezetek politikája lényegében nagyhatalmi politika. Egyes esetekben hallgatólagos, formális megegyezések (egyezmények, szerződések stb.) által jön létre, de napjainkban az ilyen politikát a nemzetközi jog kifogásolja, a világ közvéleménye elítéli, ezért egyetlen kormány sem meri nyíltan támogatni.

* Marcel Merle: *Sociologie des Relations Internationales*. Dalles. Paris, 1974. 422.

A befolyási övezetek politikájának megvan a maga külön dialektikája. Egy adott pontig az erők „egyensúlyát” szentesíti, s bizonyos fokú együttműködést és megértést tételez fel. De egy ilyen „egyensúly” természeténél fogva bizonytalan. Katonai egyensúlyát a hadiipar technológiájának gyors fejlődése állandóan felborítja, különösen olyan körülmények között, amikor a fegyverkezési hajszá egyre nagyobb méreteket ölt. Politikáját a társadalmi forradalmak okozta viszonyosságok kuszálják össze, mivel a megegyezések által érintett és általában meg nem kérdezett népek egyre gyakrabban nyilvánítanak saját véleményét, és fejezik ki azon akaratukat, hogy maguk döntsenek sorsuk felől. Az „egyensúly” következképpen állandóan felborul, s így a befolyási övezetek politikája maga után vonja a világ újrafelosztásáért, a befolyási övezetek megtartásáért vagy újak elnyeréséért folyó állandó harcot.

E politika újraéleződése korunkban egyes imperialista, konzervatív körök nyugtalanságát, türelmetlenségét fejezi ki az erőszakpolitikának a forradalmi átalakulások meghatározta válságával szemben. Ezek a körök fokozzák a harcot a világ újrafelosztásáért, a befolyási övezetekért abban a reményben, hogy ezáltal leküzdik a régi uralmi és kényszerpolitika válságát, és a kis és közepes államok, népek társadalmi és nemzeti szabadságáért folytatott harcának rovására sikerül „megoldaniuk” a nemzetközi élet ellentmondásait. S éppen ez az, ami a világban fellépő feszültség kiéleződésének fokozásához, egy új világháború veszélyének növekedéséhez vezet.

A világ újrafelosztásának politikája ma a legkülönbözőbb formákat ölti: lehet békés és nem békés, gazdasági és katonai, jelentheti a különböző népek belügyeibe való beavatkozást vagy az államok közötti feszültségi állapot, sőt konfliktusok serkentését. A kép kiegészítéseként tekintetbe kell venni az államok fölötti monopóliumoknak az egyes kormányokra gyakorolt befolyását, valamint ezeknek a fellelvőpiacokért folytatott harcát.

Európában ez a politika a katonai tömbök megszilárdulása, a tömbpolitika erősödését célzó törekvések formájában jelentkezik, vagyis abban, hogy a legfontosabb európai problémákat — katonai el nem kötelezettség, leszerelés, amely nélkül a kontinensen szó sem lehet reális biztonságról — a katonai tömbökön belül vagy közöttük tárgyalják és oldják meg. A nemrégiben lezajlott belgrádi értekezlet eredménytelenségét nem utolsósorban éppen ezek az újjáledt törekvések okozták.

A befolyási övezetek politikája azokon a földrészeken ölt élesebb formákat, ahol a fejlődő országok terülnék el, különösen Afrikában, ahol az idegen beavatkozás megpróbálja kihasználni a független nemzeti államok kialakulásával együtt járó kezdeti bizonytalankodást, azokat a nehézségeket, amelyeket éppen a gyarmatosító államok hagytak súlyos örökségül. Az afrikai kontinensen, akárcsak földünk más tájain, a nemzeti altalajkincsek feletti rendelkezés megőrzése vagy az abból való részesedés biztosítása, az egyre növekvő nyersanyaghiány idején, a befolyási övezetek újrafelosztásáért folyó harc egyik súlyosbító tényezőjévé vált. A *Rand Corporation* (ismert amerikai intézet, amely az USA légierijének kutatásával foglalkozik) *A nyolcvanas években lehetséges világválság katonai következményei* című tanulmánya megjósolja, hogy „a világtermelés felosztásáért kiéleződik a harc az ipari demokráciák és a harmadik világ között”, majd rámutat arra, hogy az Egyesült Államoknak fel kell készülnie egy „szigorúbb időszakra”, ennek megfelelően a „kényszerítő diplomácia” eszközeire van szükség, hogy biztosítsa magának a létfontosságú tartalékok megszerzését, hogy megvédje „a határokon kívülről ostromlott befektetéseket”.*

De földrajzi vonatkozásokon kívül a befolyási övezetek politikájának úgymond funkcionális arculata is van. Megfigyelhető például egy olyan irányzat, amely az alapvető kérdésekben való döntést a nemzetközi közösségek hatásköréből kizárólagosan a nagyhatalmakéba utalja. Ez az irányzat katonai téren érezeti hatását, és különösen akkor, amikor egy demokratikus szervezet — legyen az regionális vagy világszintű (ENSZ) — a leszerelés, a fegyverkezés, a katonai kiadások csökkentésének kérdését tűzi napirendre.

A befolyási övezetekért folyó harc képviselői néha szándékosan, máskor éppen a harc logikájától vezettetve a hidegháború légkörét teremtik újjá; az ideológiai ellentmondásokat politikai céljaik szolgálatába fogják, hogy ezáltal megosszák a kis és fejlődő országokat, hogy törést idézzenek elő az el nem kötelezett államok mozgalmában. Ez a politika kizárja a békés egymás mellett élés lehetőségét, megátolja az államok és népek közötti együttműködést, veszélyezteti a békét és az emberiség haladását. Következésképpen: a befolyási övezetek újrafelosztásának po-

* Stephen Rosenfeld: *An Analysis of Coercive Diplomacy*. International Herald Tribune, 1978. május 12.

litikája veszélyes, és perspektívája sincs. A jelen feltételei között „a harmadik világban letűnt a nagyhatalmak olcsó sikereinek kora” — jelentette ki Klaus Knorr, ismert amerikai politológus.

Lehetséges, hogy a múlt században, vagy éppen a második világháborúig, a befolyási övezetek politikája — természetesen nem számolva egyes népek akarátával és érdekeivel — biztosíthatta volna, akár hosszabb időre is, a fegyvernugvást, a stabilitást. Napjainkban azonban egy ilyen politika nemzetközi bizonytalanságot okoz, s nem utolsósorban egy újabb világháború veszélyét érleli. A világnak befolyási övezetekre való újrafelosztása ellen küzdenek a haladó antiimperialista erők, a népek mindenütt. Egy új, cselekvő, békés együttélés elvére épülő nemzetközi politikáért szállnak sikra, amely kifejezi minden nép békeakarátát, biztosítja az általános békét, a demokratikus fejlődést. És ez a harc nem csupán a rombolással, a katasztrófával szembeni természetes ellenállás vagy jámbor óhaj, hanem egy olyan objektív folyamat kifejezője is, amelynek alapján mind világosabban bontakozik ki egy átfogó szemlélet és cselekvési program: az emberiség jövőjének egyetlen ésszerű alternatívája. A szocialista Románia úttörő szerepe ennek az egyedül járható útnak a kicövekélésében ma már világszerte közismert. Pártunk és államunk határozott fellépése a nemzetközi jog alapelveinek maradéktalan betartásáért, az uralmi és kényszerpolitika teljes megszüntetéséért, a békés egymás mellett élés megvalósításáért, egy új világrend létrehozásáért és megszilárdításáért a nemzetközi közvélemény elismerését váltotta ki.

Néhány esztendővel ezelőtt Henry Kissinger, a nemzetek személyiségének fontosságára és egyre határozottabb megnyilvánulásaira figyelve bizonyos kételyeket fogalmazott meg. „A nacionalizmus — írta, és ezzel a fogalommal a népek ama elhatározását jelölte, hogy szabadon és függetlenül éljenek, hogy sorsukat a maguk kezébe vegyék — legyőzheti a szuperhatalmak uralmát. De csak a jövő dönti el, hogy sikerül-e ebben az évszázadban egy olyan integrálódási elgondolást érvényesíteni, amely jobb, mint a múlt századi.” Kissinger kételyeire a válasz nem lehet más, mint határozottan pozitív. És ami még ennél is több: a nemzet, a nemzeti szuverenitás és függetlenség semmi mással nem helyettesíthető alapja csak a nemzetközi békés és gyümölcsöző együttműködés lehet.

De ahogyan ma a nemzet szerepét látjuk — és ez a szemlélet egyre jobban terjed —, az gyökeresen különbözik a múlt századi „nacionalizmus”-tól. A nemzet szerepének a függetlenség és a kölcsönös feltételezettség dialektikus egységében való megerősödéséről van szó. Románia egy olyan tényleges programot vall magáénak, amely — fokozatosan felszámolva a nemzetek közötti egyenlőtlenséget — biztosítja, hogy a kölcsönös feltételezettség erősödése minden nép, az egész emberiség ügyét szolgálja, s biztosítsa az általános kérdések építő megoldását. Az a gyakorlat, miszerint országunk, amely határozottan törekszik nemzeti függetlenségének erősítésére, de ezzel párhuzamosan fejleszti kapcsolatait, társadalmi rendszerre való tekintet nélkül a világ összes országával, a román nemzetközi politika helyességét és életrevalóságát bizonyítja.

A nemzetközi élet demokratizálódását szolgáló alapelvek nem matematikai képletek, nem nyújtanak automatikus megoldásokat az államok közötti bonyolult, sokrétű kapcsolatokban. Megoldások csak az egyenlőségen és kölcsönös tiszteleten alapuló tárgyalások útján találhatók. Országunk, de más országok tapasztalata is bizonyítja, hogy az egészséges nemzetközi kapcsolatok kiépítéséhez, a békés egymás mellett élés megvalósításához, a világbéke biztosításához csak tárgyalások útján lehet eljutni. Az európai együttműködési és biztonsági konferencia sikere is bebizonyította, hogy akkor, amikor nem hiányzik a politikai akarat, lehetséges nem két vagy három, de több országot érintő bonyolult kérdésben is elfogadható megoldást találni.

A tárgyalások nem szolgálhatják csupán az ellentétek elsimitását — miután azok már kiéleződtek —; az államközi vitás kérdések megoldásának egyetlen módszerévé kell válniuk, olyan eszközzé, amely hozzásegít az összeütközések megelőzéséhez. A nemzetközi élet demokratizálódása, a békés egymás mellett élés megköveteli, többek között a — két- és többoldalú — tárgyalások gyakorlatának, eljárásai módszereinek állandó javítását, új eszközöket kell találni annak érdekében, hogy az egyenlőség feltételei között biztosítható minden állam részvétele a nemzetközi problémák rendezésében. Csakis így érhető el érvényes és tartós megoldások.

A háború utáni esztendőkhöz elért nemzetközi sikerek bebizonyították, hogy a haladó társadalmi erők képesek megfékezni és kiiktatni az erőszak politikáját, s mindezt csupán azért, mert ezek az erők egységesen léptek fel a világ népei közötti béke és együttműködés mellett, s a maguk oldalára tudták állítani a világ közvéleményét is.

Ha megvizsgáljuk, hogy a fejlődés a nemzetközi élet melyik területén volt és maradt kevésbé kedvező vagy éppen veszélyes, akkor meg kell állapítanunk közös tényezőként — a haladó erők egységés fellépésének hiánya mellett — a népi tömegek mozgósításának elégtelenségét is. Egyes országok közvéleményében még nem tudatosodott eléggé a fegyverkezés hajtsza, a gyengénfejlettség állandósításának veszélye akár saját országuk, akár az emberiség sorsára nézve. A belgrádi értekezlet sikertelensége jórészt annak az euforikus állapotnak is tulajdonítható, amelyben a jelentős politikai körök mellett a közvélemény is tetszelgett a Helsinkiben elért eredmények után. Gyakorlattá váltani a reális lehetőségeket, biztosítani továbbra is a nemzetközi élet demokratizálódását, a békés egymás mellett élest, az emberiség haladását és biztonságát csak úgy lehetséges, ha egyre hallhatóbbá válik minden ország közvéleménye azoknak az alapvető kérdéseknek a megoldásában, amelyekkel napjainkban szembe találja magát az emberiség. De ugyanakkor fokozottabb figyelmet érdemelnek azok a differenciálódások is, amelyeket a valóság, a közvélemény hatása, a fennmaradás elsődleges érdeke váltott ki a régi nemzetközi viszonyok hívei között. E tényezők nyomására, félreértve az erkölcsi megfontolásokat, a nyugati országok politikai köreinek jó része arra a következtetésre jutott, hogy saját társadalmuk fennmaradásának, biztonságuk érdekében támogatniuk kell a leszerelés gyakorlati megvalósítását, életbe kell léptetni a békés egymás mellett élest elveit. Ez a jelenség is azokhoz a tényezőkhöz tartozik, amelyeknek megértése és idejében való kihasználása elősegíti a haladó társadalmi erők, a világ népeinek ama törekvésést, hogy gátat vessenek az uralmi, a világ érdekvezeterekre való felosztását célzó politikai cselekvéseknek.

Románia ebben a szellemben fejt ki nemzetközi tevékenységét. Hazánk következetesen fejleszti barátsági és együttműködési kapcsolatait az összes szocialista államokkal, erősíti szolidaritását és együttműködését a fejlődő országokkal, az el nem kötelezett országokkal együtt küzd a békéért, biztonsáért, függetlenségért, a nemzeti szabadsáért és a társadalmi haladásért.

Abból az elgondolásból kiindulva, hogy a béke szempontjából a világ az államok összessége, függetlenül azok társadalmi szerkezetétől, Románia a cselekvő békés egymás mellett élest szellemében fejleszti kapcsolatait a fejlett kapitalista államokkal, minden országgal, társadalmi rendre való tekintet nélkül. A kétoldalú kapcsolatok során megkülönböztetett figyelmet szentelnek a jelentős nemzetközi problémák vizsgálatának. Mindez nemcsak a jobb, a kölcsönös megismerés általános célját szolgálja, hanem azt is, hogy életképes megoldások szülessenek a legfontosabb nemzetközi problémákban, ehhez pedig minden államnak hozzá kell járulnia nagyságától, gazdasági erejétől, társadalmi rendjétől függetlenül.

Elmondhatjuk, hogy a román külpolitika minden alkalommal megtalálta ezeket a lehetőségeket. Nicolae Ceausescu elvtárs nagy jelentőségű látogatása az Egyesült Államokban és Angliában bizonyító példa lehet. Annak ellenére, hogy Románia és az említett két ország társadalmi, politikai és filozófiai rendszere különbözik egymástól, mégis sikerült olyan érintkezési pontokat találni, amelyek lehetővé tették az együttműködést jelentős nemzetközi kérdésekben.

Ugyanakkor meg kell jegyeznünk azt is, hogy Románia külpolitikája nem korlátozódik kizárólagosan a hivatalos kapcsolatokra; mellettük és ezeket erősítve támogatja a különböző politikai és tömegszervezetek közti érintkezést, egymás elmélyültebb megismerését.

Románia nemzetközi tevékenysége, jókapcsolatok kialakítása az államok döntő többségével bizonyítja a békés egymás mellett élest szükségességét és reális lehetőségét a béke, a nemzetközi együttműködés jegyében. Mindez megerősíti hitünket: a békeszerető országok, a világ népei elég erősek ahhoz, hogy véget vessenek a régi, az erőszakra és diktátumra épülő politikának, az államok közti konfrontációnak, hogy túljutnak a mai feszült nemzetközi helyzeten, hogy egyesült erőfeszítésük pozitív irányba tereli a nemzetközi élet fejlődését.

Corneliu Bogdan